

Folkungarna.

En terminologisk och historiografisk undersökning.

Begrepp, som en gång blivit element i vanligt historiskt vetande och förvandlats till gängse historiska termer, brukas sent upptagas till omprövning och diskussion. Forskaren utgår vid sina undersökningar helt naturligt ifrån att själva de termer, som vetenskapen arbetar med, äro riktigt valda. I vart fall kan han slå sig till ro med, att de äro för honom lämpliga. Ty de ha för alla och envar just den betydelse, som han vill lägga in i dem.

Sker någon gång en radikal omvärdering av historiska begrepp, som äro eller stå på gränsen till att vara gängse termer, har den till följd en viss terminologisk förvirring, som ibland kan taga sig ganska groteska uttryck: man får inte sällan höra, att enligt en viss uppfattning stod »slaget vid Svolder» i Öresund och var »Sigrid Storråda» en slavisk furstedotter, vars namn vi inte känna. »Slaget vid Svolder» och »Sigrid Storråda» äro såsom termer brukade och innötta genom generationer samt därför åtminstone ännu så länge övermäktiga de resultat, som en kritisk historieforskning uppnått.

Ju mer ett historiskt begrepp övergått till att bli en allmänt gängse term, desto större vanskligheter av dessa och liknande slag torde stå i vägen för och bli följden av en omprövning och en eventuell omvärdering. Men den historiska criticismen får inte därför underlåta att taga sikte även på terminologiska frågor. Alldeles särskilt inte, då termerna äro dubbeltydiga. Ty där det är fallet, har ordets makt över

tanken mer än en gång lett till och kan alltjämt leda till reala historiska felslut.

En gängse term och ett grundbegrepp i den svenska högmedeltidens historia är folkungarna. Folkungaätten kallas den dynasti, som 1250 besteg Sveriges tron och 1387 utdog med konung Olof Håkansson. Folkungatiden är i svensk historieskrivning namnet på det skede, då ätten innehade Sveriges tron. Till folkungarnas namn knytes i det allmänna medvetandet ett rikt associationskomplex. Ty folkungasagan, som svensk vitterhet, konst och hävdateckning, var och en på sitt vis, bidragit till att skapa och utforma, är rik på mörka skuggor och bjärta dagar, på märkliga personligheter och egenartade dramer, ättefejder och brödrastrider, som erinra om händelser i ynglingars och skjoldungars epos.

Grundmurat i det svenska folkets medvetande står för visso begreppet folkungar. Men det är inte — som redan här och där i litteraturen påpekats och som nedan närmare skall utformas — ett entydigt begrepp. Det är därför från historisk-kritisk synpunkt nödvändigt att underkasta detsamma en granskning.

En sådan granskning måste börja med källorna. Ett tämligen rikt material står till buds. Ty folkungarna voro kända över hela Norden, de omtalas i kungalängder, annaler och krönikor. Det är av vikt att redan här fastslå, att beteckningen endast förekommer i samband med personer och händelser från 1200-talet.

Den första händelse, folkungar nämnas vid, är slaget vid Gestilren år 1210. Där stupade, säger en annal av det äldre skiktet, *Incerti scriptoris chronicon*, kung Sverker Karlsson, Folke jarl och många folkungar¹. Västgötalagens kungakrönika utfyller bilden, då den berättar, att folkungarna togo livet av kung Sverker och att hans egen »måg» gjorde honom det vid Gestilren². Folkungarna ha tydligen legat i strid med kung Sverker, och denne har fallit offer för

¹ *Incerti scriptoris chronicon* 1210, SRS 1:1 s. 84.

² Westgöta-Lagen 4:15, SSSL 1 s. 303.

en person, som genom en giftermålsförbindelse varit befrynadad med honom.

I notiser om slaget vid Olustra möter oss folkungarnas namn i ett antal isländska annaler. Denna drabning utkämpades enligt dem mellan kung Erik Eriksson och folkungarna år 1229, och följande år flydde Erik för dessa sina motståndare till Danmark¹. I danska annaler åter möter oss beteckningen år 1251, då enligt dem folkungar(na) dödades². I samband med detta må här lämpligen nämnas, att Håkon-sagan i sin utförliga skildring av händelserna i Sverige omkring 1200-talets mitt också använder beteckningen: den år 1248 av Erik Eriksson och Birger jarl avrättade upprorsmannen Holmger Knutsson var frände till Ulf jarl och andra folkungar³.

Vida mer utförliga underrättelser möta oss i Erikskrönikan. Enligt den äro folkungarna rent av en av de viktigaste maktfaktorerna i Sveriges 1200-tals-historia. Först införas de alldeles oförmedlat i skildringen⁴, men i ett senare avsnitt ger krönikören en sammanfattande karaktäristik ärdem. Han berättar här, att »Folke jernl war en erliken man», en duglig rikets styresman, som dog »affbråd»; av sammanhanget framgår att hans död fallit före 1228. Han hade en väldig släkt, som »lifdo sidhan mz digher ospekt oc striddo opta mz digher makt». Detta var folkungarna⁵. Övriga källor känna endast en Folke jarl. Men om honom gäller det just, att han dog bråddöden före 1228; det är den nyss omtalade Folke, som stupade 1210 vid Gestliren. Någon

¹ Annales Reseniani 1229, Henrik Høyers Annaler 1229, Annales regii 1229—30, Skálholts-Annaler 1230; Isländske Annaler, ed. G. Storm s. 24, 64, 128, 187.

² Annales Lundenses 1251, AD, ed. E. Jørgensen, s. 115; Aarbog 1074—1255: 1251, Middeldalderlig historisk Litteratur paa Modersmaalet, ed. E. Jørgensen s. 20.

³ Hakonar Saga 262, ed. G. Vigfusson, Icelandic Sagas 2 s. 258.

⁴ Erikskrönikan 34 ff., Svenska medeltidens rimkrönikor 1, ed. G. E. Klemming s. 2 f.

⁵ Erikskrönikan 232—241, a. ed. s. 8 f.

tvekan om att det är han, som åsyftas i Erikskrönikan, kan inte råda ¹.

Alltifrån den tidpunkt, då Erikskrönikan begynner sin skildring, spela folkungarna en stor roll. Här uppträda de i alla de sammanhang, vari förut genomgångna, ordknappare källor insätta dem. Mot Erik Eriksson uppträdde »knwt ok karl ok än flere, badhe haralder ok swa holmger. Thz war tha folkunga rothe the waro konungenom mest a mothe». De segrade vid Olustra och fördrevo Erik till Danmark, varefter Knut blev konung ². Men Erik återvände, folkungarna samlade sig ånyo men besegrades vid Sparrsätra och flydde. Holmger ställde färden till Gästrikland men tillfångatogs, avrättades och begrovs i Sko kloster ³.

Efter Valdemars val till kung ställde folkungarna åter till oroligheter under ledning av en viss junker Karl, samlade »vplenzska danska oc nordmen soma ok thydiska men som vidherla koma», men blevo svekligen bedragna av Birger jarl vid Hervadsbro, där »folkunga lagdo thera vapn nid» och halshöggos. »Tha gik folkunga äät wald ouer ok mykin oreth, folkunga ok thera frender dogho tha marge alle i sänder». Sedan dess ha de ej återvunnit sin gamla maktställning ⁴.

Ännu en gång reste dock folkungarna upprorsfanan. Det var inemot 1280. De sammansvuro sig då mot Magnus Ladulås och hans utländska gunstlingar, dräpte en av dem och tillfångatogo Magnus' svärfar Gerhard av Holstein. Som deltagare i kuppen nämner Erikskrönikan i främsta rummet Johan Filipsson, Johan Karlsson och Filip av Rumby. Senare lät

¹ Jmfr S. Bolin: Om Nordens äldsta historieforskning s. 250.

² Erikskrönikan 29—47, a. ed. s. 2.

³ Erikskrönikan 48—66, a. ed. s. 2 f. I slutet av detta parti talas om Holmgers helighet. Det har undgått forskningen, att dessa helgonrykten äro belagda tidigare än i Erikskrönikan, nämligen i en samling mirakelberättelser om Erik Plogpenning, som tydligen går tillbaka till protokoll från 1260-talet. Här kallas Holmger »clarens miraculis». Se De miraculis Sancti Erii regis Danorum 30, VSD ed. M. C. Gertz s. 441. Jmfr även S. Kraft: Kring Erikskrönikan s. 9 n. 3 (SHT 1932).

⁴ Erikskrönikan 242—291, a. ed. s. 9 f.

kungen avrätta de två förstnämnda och döma den sistnämnde till höga böter ¹.

Därefter har Erikskrönikan inget mer att förtälja om folkungar. Hela 1300-talet igenom är det tyst om dem. De uppgifter, som möta i den senare medeltidens historiska litteratur, äro på ett eller två undantag när, vartill vi senare återkomma, endast upprepningar och utstofferingar av de här genomgångna notiserna i kungalängder, annaler och rimkrönika ².

I källorna från medeltiden förekommer beteckningen folkungar i ett flertal olika sammanhang. Skilda personer föras dit. Det är vanskligt att avgöra vad de medeltida författarna mena med termen.

Det numera traditionella bruket av termen utmärkes ej av någon tvekan. Enligt detsamma äro folkungarna en ätt, som härstammar från en viss Folke den tjocke — denne omtalas utan epitet av Saxo och med epitet av senare källor samt levde under 1100-talets förra del ³ — och till vilken främst hörde jarlarna Birger Brosa, Karl den döve, Ulf Fase och Birger jarl samt dennes kungliga ättlingar.

Inom forskningen har man redan vid olika tillfällen observerat den motsättning, som består mellan Erikskrönikans och vårt bruk av ordet folkungar, så till vida som man funnit, att alla de personer, vilka i krönikan kallas folkungar, ej rimligen kunna tillhöra Birger jarls ätt. Till detta förhållande ha i modärn historisk och genealogisk litteratur tre olika förklaringar givits.

C. M. Kjellberg är den ende, som till grund för sin uppfattning lagt en källkritisk undersökning. Den är emellertid ytterst ensidig och helt bestämd av den aprioristiska ut-

¹ Erikskrönikan 998—1093, a. ed. s. 34 ff.

² Chronologia anonymi 1210, SRS 1: 1 s. 53; Kungalängden i Registrum Upsalense, SRS 1: 1 s. 16; Ericus Olai: Chronica 3, SRS 2: 1 s. 52 ff.; Lilla rimkrönikan 332 ff., 351 ff., Svenska medeltidens rimkrönikor 1 s. 227 f.; Prosaiska krönikan, SRS 1: 1 s. 246.

³ Saxo: Gesta Danorum 11, ed. A. Holder s. 394. Jmfr nedan s. 225.

gångspunkten, att folkungar betyder medlemmar av Birger jarls ätt och ättlingar till Folke den tjocke. De partier i Erikskrönikan, som omtala från denna utgångspunkt sett »falska» folkungar, underkännas. De ådagalägga författarens okunnighet om förhållandena under 1200-talet och visa dik- tens sena tillkomsttid. I sin nuvarande gestalt härrör den enligt Kjellberg från 1400-talet. I sin strävan att påvisa Erikskrönikans otillförlitlighet framlägger Kjellberg den rik- tiga tanken att den skulle bygga på annalnotiser¹.

Oaktat denna positiva insats torde Kjellberg knappast kunna räkna på bifall från de nyare forskarna över Eriks- krönikans problem. Oense på många punkter äro de dock alla ense i att datera krönikan i sin nuvarande gestalt till Magnus Erikssons regering. Kjellbergs mening behöver inte upptagas till vidare diskussion.

Liksom Kjellberg utgår K. H. Karlsson utan vidare från att den traditionella bestämningen av folkungar är riktig. De »falska» folkungarnas förekomst i Erikskrönikan inger honom tanken, att termens innebörd under 1200-talet för- skjutits: då flertalet av Folke den tjockes ättlingar »hade samma intressen som en stor mängd av den övriga högadeln och de även gemensamt uppträdde emot konungarna, över- gick under 1200-talet Folkunganamnet till ett partinamn». Därför att så var fallet, kunde många, som inte tillhörde Birger jarls ätt, ändå i Erikskrönikan kallas folkungar².

En motsatt uppfattning möter hos R. Pipping. Han ger först en filologisk utredning av själva ordet och finner, att detta kan betyda Folkes ättlingar och Folkes anhängare, det ena eller det andra men också både det ena och det andra. Han företar en granskning av de medeltida källorna och menar sig finna, att ordet i dem än avser en ätt, än ett parti och alltså har bägge de betydelser, som från filo- logiska utgångspunkter äro möjliga. Vilkendera är den ur-

¹ C. M. Kjellberg: Erik den heliges ättlingar och kronpretendenter bland dem s. 359 ff., HT 1923.

² K. H. Karlsson: Folkungaätten s. 225 f., Svenska Autografförbundets tidskrift 1.

sprungliga? Pipping erinrar om, att ordet första gången dyker upp i våra källor i samband med en politisk händelse år 1210, då en viss Folke jarl spelade en ledande roll. Detta tyder knappast på, att folkungar ursprungligen betytt ättlingar till en under förra delen av 1100-talet levande Folke den tjocke. I stället är den politiska situationen år 1210 sådan, att termen mycket väl just då kunnat uppkomma såsom beteckning på den vid Gestilren stupade Folke jarls anhängare. Precis vid denna tid, d. v. s. under slutet av 1100-talet och början av 1200-talet, bildades — säger Pipping — i Norge åtskilliga partinamn, som ha ändelser på -ung, heklungar, baglungar, kuflungar, slitungar och ribbungar. Han gör gällande, att Sveriges folkungar ursprungligen varit en parallellföreteelse till dessa norska partier, att ordet ursprungligen avsett Folke jarls anhängare och varit en partibeteckning. Men så har termen sekundärt fått en annan betydelse: till följd av att folkungapartiets styresman Folke jarl haft samma namn som sin och Birger jarls gemensamma stamfar, Folke den tjocke, har den snart även kommit att appliceras på dennes ättlingar. Dessa kommo att tillsammans bilda folkungaätten, sådan vi traditionellt bestämma den och sådan Pipping själv upprepade gånger tänker sig den¹.

Pippings resonemang tränger visserligen icke på djupet. Men hans uppfattning är förtjänt all uppmärksamhet. Åtskilliga punkter däri både kunna och böra ytterligare underbyggas och skärpas.

Först och främst har Pipping obestriddigen rätt i att folkungarnas namn, som först är belagt vid 1200-talets början och då i samband med en Folke jarl, ej utan vidare får göras vida äldre och kopplas samman med en annan och mycket tidigare Folke. Vi vilja tillägga, att det rent av finnes en källa, som gör ett dylikt tillvägagångssätt mindre riktigt. Det är Erikskrönikan. När dess författare ger sin sammanfattande skildring av folkungarna, nämner han först en viss Folke jarl². Denne tänkes — framhåller Pipping med

¹ R. Pipping: Kommentar till Erikskrönikan s. 43 ff.

² Se ovan s. 212.

all rätt — som folkungarnas upphovsman¹. Så måste det helt enkelt vara, då notisen om Folke jarl annars här svävar i luften. Men han är — som vi ovan framhållit² — säkerligen identisk med den ende jarl, vi känna, som bar detta namn, den Folke, som stupade 1210. Att antaga Folke den tjocke, om vars eventuella jarlavärdighet vi ingen kunskap ha, som folkungarnas upphovsman är alltså inte bara onödigt och i sig knappast tillåtet. Gör man det, befinner man sig i strid med den enda medeltida källa, som har något att förtälja om gruppens uppkomst.

Till förhållandet mellan de två betydelser, som ligga i ordet folkungar, vilja vi också knyta några reflexioner.

De gärningar, som i källorna tillskrivas folkungarna, låta oss i första hand se dem som ett parti: de utgöra en stormannakonfederation, de resa sig gång på gång, de utkämpa drabbningar, segra eller besegras, de till- och avsätta kungar.

Endast i enstaka vändningar kan en genealogisk betydelse skönjas i termen. Det är måhända — men inte nödvändigtvis — fallet, när Håkonsagan säger, att Holmger Knutsson var frände till Ulf jarl och andra folkungar. Säkert är det väl så, när Erikskrönikan karakteriserar folkungarna som Folke jarls släkt och en gång talar om »folkunga ätt», en annan gång om »folkungarnas fränder». Sådana uttryck tyckas visa, att inom folkungapartiet en viss grupp av stormän, vilka varit med varandra särskilt nära befryndade, i speciell mening kallats folkungar. Man har åtminstone någon rätt att tala om »genealogiska folkungar». Det må emellertid kraftigt understrykas, att Erikskrönikan visst inte skiljer dessa ut från de övriga. Kanhända är folkungarna som genealogiskt begrepp rent av på väg att taga form i Erikskrönikan.

Under alla omständigheter berättiga de vändningar, vari ordet tycks ha en dylik genealogisk innebörd, inte slutsatsen, att de »genealogiska folkungarna» utgjort en verklig ätt, vars

¹ R. Pipping a. a. s. 43 f.

² Se ovan s. 212 f.

alla medlemmar till följd av sin härstamning på manssidan från en person vid namn Folke kallats folkungar. Att en dylik betydelse kan ha funnits är inte i sig uteslutet, men det kräves bevis för att man skall våga tro därpå. Ty uttrycken i våra källor behöva inte innebära mer än att folkungar såsom genealogisk term betytt nära anförvanter till en Folke, oavsett om de härstamma från honom eller inte, eventuellt kanske hans ättlingar både på mans- och kvinnosidan.

När Pipping talar om att folkunganamnet »snart» övergick från att blott vara en beteckning för partiet kring Folke jarl till att även bli beteckning för den ätt, som härstammar från dennes stamfar Folke den tjocke, måste man både av ovannämnda och andra skäl ställa sig tvivlande. Denna anknytning av ordet folkungar till olika personer i de fall, då det betyder ett parti, och i de fall, då det betyder en ätt, är så konstlad, att den förvisso inte förekommit. För att den över huvud skall vara teoretiskt godtagbar, kräves dessutom först och främst avgörande bevis för att Folke jarl verkligen härstammade från Folke den tjocke — ett spørsmål, som Pipping inte utreder och som vi senare återkomma till¹. Att enligt Pipping denna övergång ägt rum »snart» tyder på, att han menar den ligga före Håkonsagans och Erikskrönikans tid och att han alltså begagnar antydningarna om de »genealogiska folkungarna» i dessa källor som stöd för sin uppfattning. Vi ha nyss nämnt, att de vaga uttryckssätten inte berättiga en slutsats, att de »genealogiska folkungarna» bildat en verklig ätt. Men var eljest skulle stöd kunna hämtas för meningen, att folkungarna i en viss betydelse varit hela Folke den tjockes ätt, den släkt, som Birger jarl tillhörde?

Alla de övriga medeltida källorna, som genomgåts — annalerna och kungakrönikan — låta nämligen liksom Erikskrönikan oss se folkungarna som ett upprorsparti. De strida i tur och ordning mot Sverker Karlsson och Erik Eriksson men därefter mot Birger jarl, Valdemar och Magnus Ladu-

¹ Jmfr nedan s. 233 ff.

lås. Just där Erikskrönikan talar om folkungarnas ätt och fränder, d. v. s. i skildringen av händelserna vid Hervadsbro, ställas de i direkt motsatsställning till Birger jarl. Och i den passus i Håkonsagan, där folkunganamnet har en genealogisk anstrykning, heter det: »Ok lítlú eptir andlát (Ulfs) jarls, létu þeir Eirekr konungr ok Birgir jarl taka af lífi herra Hólmgeir son Knúts konungs langa, frænda Ulfs jarls ok annara Fólkunga»¹. Även här ligger latent en motsättning mellan Birger och folkungarna, här enkannerligen de »genealogiska».

Och fåfängt söka vi bland våra medeltida källor efter ställen, där Birger jarl, hans förfäder eller ättlingar benämnas folkungar.

Över huvud möter termen primärt endast i ytterligare två källor, den ena säkert, den andra sannolikt från medeltiden.

Vid en undersökning, som 1417 verkställdes med anledning av biskop Brynolfs av Skara förestående kanonisation, tillfrågades de många vittnen, som hördes, om dennes börd. Samtliga bestyrkte, att han var av förnäm härstamning. Ett av dem, Skarakaniken Sven Johansson, anförde som bevis härför: »quia progenies eius olim vocabatur et hodie apud omnes nobiliores et potentiores regni Swevie vocatur Folkunga Slekt, quod adhuc, vt dixit, hodie apparet in domino Algoto Magni, Barone potenti, qui in tercio gradu consanguinitatis ab eodem patre beati Brinolphi descenderat»².

Källan är något för sen att tjänstgöra som säker hållpunkt vid bedömandet av genealogiska förhållanden under 1200-talet, men den är av stort intresse, då den *verbis expressis* omtalar det begynnande 1400-talets bruk av ordet folkungar.

Det är tydligt, att termen vid denna tid hade en klar genealogisk innebörd. Men den har inte applicerats på Bir-

¹ Hakonar saga 262, a. ed. s. 258.

² Vita S. Brynolphi episcopi Scarensis 66, SRS 3:2 s. 161 f.

ger jarls ättlingar — hade man med folkungar avsett dem, skulle kaniken Sven Johansson, som ville framhålla och understryka biskop Brynolfs höga börd, väl säkert ha påpekat, att biskopens ätt bestigit Sveriges tron. Termen har i stället brukats om en adelsätt, och man har vid början av 1400-talet — allmänt enligt vår källa och väl också med rätta — trott, att de bekanta Algotssönerna hörde dit.

På grundval av äldre källor kan man emellertid inte visa, att de härstamma vare sig från Folke den tjocke eller Folke jarl. Något skäl, som talar för, att så skulle vara fallet, kan inte uppvisas. Det enda, vi på grundval av dokument kunna säga om Algotssönernas genealogiska förbindelser med övriga 1200-tals-ätter, är, att de — liksom flertalet stormannasläkter från denna tid — varit befryndade med Birger jarls söner¹.

Visst är däremot, att Algotssönerna liksom sin far, Västgöotalagmannen Algot Brynolfsson, efter 1288 stodo i öppet motsatsförhållande till Magnus Ladulås, att de alltså då intogo en sådan politisk ställning, som dessförinnan tid efter annan intagits av de män, som i Erikskrönikan kallas folkungar². Det kan ju tänkas, att detta Algotssönernas politiska ställningstagande är den primära och direkta orsaken till att benämningen folkungar tillagts dem. Men sannolikare är väl dock, att Algotssönerna varit »genealogiska folkungar».

Utän stöd i äldre källor kan notisen från 1400-talet dock knappast bevisa dessas tillhörighet till en folkungaätt. Men den talar emot, att folkunganamnet förknippats med Birger jarls ättlingar.

Den andra källan, som är av intresse för vår undersökning, är en folkvisa, den bekanta visan om Vreta kloster-

---

¹ DS 621, 1 s. 514.

² Annales Sigtunenses 1288, SRS 3:1 s. 7; Ericus Olai 3, SRS 2:1 s. 68 f.; DS 980, 982, 984, 1 s. 63 f., 66 ff. Jmfr. den överdrivna skildringen i Vita S. Brynolphi episcopi Scarensis 51—52, SRS 3:2 s. 156 f.

rov¹. H. Schück hänför den till 1400-talets slut². S. Ek har häremot sökt ådagalägga, att den är skriven omkring 1200-talets mitt³. C. Weibull har påvisat, att Eks argumentering härför inte är bärkraftig, men han har inte yttrat sig angående visans tillkomsttid⁴.

Något systematiskt försök att fixera tiden för visans författande skall här inte försökas. Handskriftligt kan den i Danmark föras tillbaka till mitten av 1500-talet, i Sverige till början av 1600-talet⁵. Vid samma tid har den satt sitt första spår i litteraturen, då Messenius känt och brukat den⁶.

Visan kan näppeligen allt igenom vara frukten av lärd historisk verksamhet från nyare tid — det antydes bl. a. av att våra tidigare 1600-tals-historiker opponera mot dess uppgift, att Helena skulle vara dotter till en kung Magnus⁷.

Den kan inte heller allt igenom vara en frukt av en diktares skapande fantasi. Som historisk källa är visan förvisso obrukbar. Men dess författare har dock haft riktiga kunskaper om ett och annat: han har vetat, att en man vid namn Sune Folkesson (Folkvardsson) med en svensk kungadotter vid namn Helena haft döttrar, av vilka en blev gift

---

¹ Den bästa, till Bureus återgående versionen av visan återfinnes i K. Bibliotekets visbok i 4:o, 57, 1500- och 1600-talens visböcker 2, ed. A. Noreen-J. A. Lundell s. 409 ff. och i Svenska fornsånger, ed. A. I. Arwidsson 2 s. 393. Andra versioner finnas i Barbro Banérs visbok 1, 1500- och 1600-talens visböcker, ed. A. Noreen-H. Schück 1 s. 337, J. Ihre: De arce Ymseborg s. 19 ff. och Svenska folkvisor 92, ed. E. G. Geijer-A. A. Afzelius-R. Bergström-L. Höjjer s. 416 ff. Danska versioner av visan finnas i Danmarks gamle Folkeviser 138, ed. S. Grundtvig 3 s. 232 ff.

² H. Schück: Våra äldsta historiska folkvisor s. 303, HT 1891.

³ S. Ek: Studier till den svenska folkvisans historia s. 136.

⁴ C. Weibull: Folkviseforskning s. 89 ff., Scandia 1932.

⁵ S. Grundtvig i Danmarks gamle Folkeviser 3 s. 235 f.; A. Noreen-J. A. Lundell i 1500- och 1600-talens visböcker 2 s. 274; A. I. Arwidsson i Svenska fornsånger 2 s. 393.

⁶ J. Messenius: Scandia illustrata 12 s. 112. Jmfr H. Schück a. a. s. 300.

⁷ I en Bureus tillhörig uppteckning av visan har detta framhållits i titeln (1500 och 1600-talens visböcker 2 s. 374, 409: Svenska fornsånger 2 s. 393). Jmfr Messenius a. st.

med en konung¹. Som ingen av dessa tre personer spela någon nämnvärd roll i källorna — de förekomma över huvud endast i annalnotiser och dokument — måste visförfattaren ha känt i vart fall vissa genealogiska fakta, som knappast kunna ha traderats till honom annat än på muntlig väg.

Detta antagande kan stödas, om vi betrakta visan om Vreta klosterrov i dess samband med befryndade visor. Två folkvisor sluta nämligen upp vid dess sida. Den ena berättar, hur junker Lars lät ur kloster bortröva en jungfru Benedikta, den andra, hur Folke Algotsson på enahanda sätt bemäktigade sig en jungfru Ingrid². Händelserna äro kända av en annal, tillhörande det äldre skiktet, vilken 1244 noterar, att lagman Lars rövade ur kloster kungens syster, och 1288, att Folke Algotsson bortförde Knut Svantepolkssons dotter Ingrid³. Annalens uppgifter torde säkerställa, att båda dessa två klosterrov ägt rum; det sistnämnda är över huvud höjt över varje tvivel.

Det egendomliga är nu, att de tre kvinnor, som bortrövades ur kloster, Helena, Benedikta och Ingrid stå till varandra i närmaste släktrelation: Helena är Benediktas mor, Benedikta Ingrids⁴.

Det är naturligtvis tänkbart, att på detta sätt dotter efter moder, tre generationer igenom, undergått samma, egenartade öde. Och därför är det väl inte omöjligt, att alla de tre visorna kunna vara något så när samtida med de händelser, de skildra.

Men å andra sidan måste man med H. Schück säga, att

¹ Jmfr härtill nedan s. 223 ff. I en version, en dansk (Danmarks gamle Folkeviser s. 255), kallas Helenas dotter rätteligen Karin, och hennes make säges vara Sveriges kung.

² Danmarks gamle Folkeviser 155, 180, 3 s. 470 ff., 715 ff.; Harald Oluffsons visbok 24, 1500- och 1600-talens visböcker 1, ed. A. Noreen-H. Schück s. 47; K. Bibliotekets visbok i 8, 1500- och 1600-talens visböcker 1 s. 264; Svenska fornsånger 22, 1 s. 159.

³ Annales Sigtunenses 1244, 1288, SRS 3: 1 s. 4, 7. Jmfr Ericus Olai 3, SRS 2: 1 s. 68, som fortsätter 1288 års i Annales Sigtunenses avbrutna notis.

⁴ Jmfr härtill och överhuvud till de två sistnämnda folkvisorna H. Schück a. a. s. 291 ff.; S. Ek a. a. s. 99 ff.

det inte ter sig mycket sannolikt. Och skall man ställa sig skeptisk till något av de tre klosterroven, måste misstankarna i första hand riktas mot Sunes rov av Helena, som inte omtalas på annat håll i litteraturen än just i vår visa. Schücks antagande, att dess skildring är ett projicerande bakåt på Helena av hennes dotter Benediktas och dotterdotter Ingrids upplevelser, låter sig inte tillbakavisas¹. Men är det så, måste visan om Vreta klosterrov härröra från en tid, då ännu de genealogiska förbindelserna mellan de tre kvinnorna voro kända. Detta förhållande och de riktiga genealogiska uppgifterna i visan själv göra det föga sannolikt, att den skulle härröra från ett så sent skede, som Schück tänker sig, d. v. s. 1400-talets slut. Ty då hade man nog ingen kännedom om de tre kvinnornas släktskap.

Dateringen må dock anstå. Att vid tiden för visans författande en viss kunskap om 1200-talets genealogiska förbindelser fanns för handen är uppenbart.

Under dessa omständigheter är det av intresse, att ordet folkungar möter oss på olika ställen i visan. Här säges nämligen, att klosterrovet var ett verk av herrar av folkungaslakten; Sune och hans apokryfiske bror Knut utpekas direkt som medlemmar av denna ätt².

När visan applicerar termen på dem, träffar den onekligen prick. Ty Sune var son till den Folke jarl, som Erikskrönikan låter vara folkungarnas upphovsman och som 1210 omtalas samtidigt med att folkungarna för första gången dyka upp i historien.

Källans omstridda beskaffenhet gör att man inte kan tillmäta detta förhållande avgörande betydelse. Men onekligen är det värt att lägga på minnet, att visan, som bygger på och förutsätter kunskap om en del väl muntligt traderat, ganska

¹ H. Schück a. a. s. 301 ff.

² Av de ovan s. 221 n. 1 nämnda versionerna talar K. Bibliotekets visbok i 4°, Barbro Banérs visbok och Svenska fornsånger om folkungasläkt och folkunga ätt i 2 strofer (strof. 2, 18, 1500- och 1600-talens visböcker 2 s. 409, 412, 1 s. 337, 341; Svenska fornsånger 2 s. 394, 397). Versionen i Svenska folkvisor (1 s. 416 ff.) och hos Ihre (a. st.) kallar Sune konsekvent Folkunge och talar i stroferna 6, 21 om folkungasläkt.

värdefullt genealogiskt stoff, utpekar just Sune Folkesson, Folke jarls son, som en medlem av folkungaätten.

Något väsentligt nytt har dock granskningen av de senare källor, vari folkunganamnet primärt förekommer, knappast lärt oss. I ena fallet förekommer termen om en person, vars släkt stod i motsatsförhållande till Magnus Ladulås, i andra fallet brukas den om sonen till den man, som i Erikskrönikan framställs som folkungarnas upphovsman.

Alltjämt gäller det, som ovan sagts: ingenstädes kallas Birger jarl, hans förfäder och ättlingar folkungar, ingenstädes antydes, att de tillhört dessa; men på åtskilliga håll ställas de såsom två grupper i direkt motsatsförhållande till varandra.

Vi tillspetsa problemet: hur är det möjligt, att beteckningen folkungar, som i medeltida skrifter avser motståndarna bl. a. till det efter år 1250 regerande kungahuset men aldrig dess medlemmar, numer allmänt begagnas om just själva denna dynasti?

När medlemmarna av denna dynasti första gången i vår historiska litteratur benämnas folkungar är av ganska ringa intresse. Sannolikt kan Messenius tillskriva sig prioriteten att åtminstone i tryck ha inlett det nya bruket¹. Men de slutsatser, som betinga hans nya, från de medeltida källorna avvikande men för oss så förtrogna bruk av ordet folkungar, ha dragits av en tidigare historiker, nämligen Olaus Petri.

Han skriver: »Folke Fijlbijter war ochristen och hade tree söner, som alla wordo Christne, och theras namn war Ingemund, Halstan och Ingewald. Samme Ingewald hade en son som heet Folke then tiocke, han fick S. Knuts dotter aff Danmark, och hon heet Ingrid, och hadhe två söner med henne. Then eene heet Benct Sniuls och then andre Knuth, och thenne Benct hadhe tree söner, hertog Birger, hertog Karl och Magnus Minniskiold. Hertog Birger hadhe en son heet hertog Philippus, hertog Karl hadhe en son som heet Vlff, men Magnus Minniskiold war Birger Jerls fadher. Aff

---

¹ J. Messenius: *Theatrum nobilitatis Svecanae* s. 21.

en aff tesse två Folkar, Folke Fijlbijter eller Folke then tjocke, synes then Folkunga slechten wara kommen, som här effter mykit om taalat wardher»¹.

I fortsättningen använder visserligen Olaus Petri ingenstädes folkunganamnet om Birger jarls ätt utan blott om 1200-talets upprorsmän. Men han har dock i ovanstående parti redan uttalat som sin mening, att dessa härstamma från en Folke, som även var Birger jarls ättefader. Och därmed har han möjliggjort för sina efterföljare att hänföra Birger jarl och hans kungliga ättlingar till »folkungasläkten».

Olaus Petri har här helt enkelt sammanbundit Erikskrönikans berättelser om de upproriska folkungarna med notiser från annat håll. Men denna sin kombinerings och sitt antagande att folkungarna härstamma från Folke Filbyter och Folke den tjocke framlägger han under uttryckligt tillkännagivande av att det rör sig om gissning. Till denna gissning anknyter historiografiskt vår tids bruk av termen.

I sig är gissningen naturligtvis värdelös. Men kanhända är den dock riktig. För att avgöra det måste vi gå till de uppgifter, som Olaus Petri kombinerat samman. Erikskrönikans notiser äro redan genomgångna. Nu tarvas en analys av det genealogiska stoffet hos Olaus Petri.

Detta härrör från två olika håll.

Notisen om Folke den tjockes giftermål med Ingrid hör ursprungligen hemma hos Saxo, som Olaus Petri här citerar under namnet »den danska krönikan»².

Men det mesta har han hämtat från en annan källa, även den bevarad till våra dagar. Messenius återger den delvis³, Johannes Bureus meddelar den fullständigare i sin bekanta samlingscodex Sumlen⁴.

Källan, vari beteckningen folkungar inte förekommer,

---

¹ Olaus Petri: Svenska krönikan, ed. G. E. Klemming s. 56. Jmfr. Johannes Magnus: Gothorum Sveonumque historia 18: 13 s. 587.

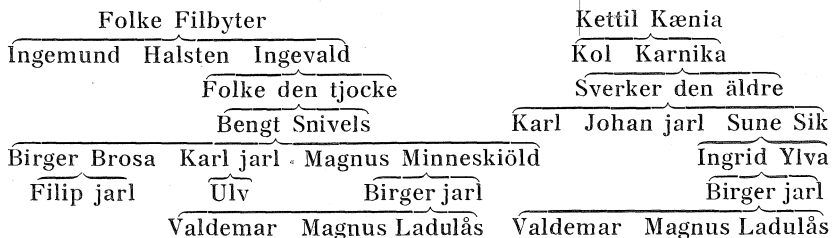
² Olaus Petri a. ed. s. 56.

³ Messenius a. a. s. 119, 121.

⁴ J. Bureus: Sumlen, Nyare bidrag till kannedomen om de svenska landsmålen och svenskt folkliv, Bihang 1: 2 s. 230 f.

utgöres av två genealogiska notiser, som tydligt äro parallella. Båda börja i hednatiden. Den ene för kungarna Valdemars och Magnus stamträd på fädernet tillbaka till Folke Filbyter, den andre för det genom Birger jarls mor och den sverkerska ätten till en viss Kertil Kænia. Stamträden återgivas här.

Den berättelse, Bureus återger, är möjlig att datera. Den är nedskriven av en franciskanmunk i Stockholm vid namn Johannes Petri år 1489. I den uppges på ett ställe, att notiserna hämtats ur böcker, förvarade i Varnhem, där Magnus Ladulås förfäder ligga begravna; på ett annat ställe heter det, att kustoden i Linköpings gråbrödradistrikt Magnus samlat dem ur gamla skrifter i syfte att få klarhet om den i Riddarholmskyrkan begravne Magnus Ladulås härstamning¹. Denne kustod Magnus torde kunna identifieras med Magnus Sverkersson, Linköpingsdistriktets kustod och Söderköpingsklostrets guardian, vars död 1495 omtalas i Stockholms gråbrödraklostrets nekrologium². Liksom skrivaren Johannes Petri har de genealogiska notisernas författare levat först under 1400-talets senare del.

Det är tydligt, att notiser, som samlats så sent och traderats på detta sätt, vid första påseendet väcka misstro.

Men de ange sig själva gå tillbaka till äldre källor. Och att det måste vara fallet, märker man redan vid en flyktig granskning. Ty åtskilliga uppgifter i dem bekräftas på andra håll.

Redan Saxo omtalar Birger Brosas härstamning från en man vid namn Folke³. Uppgiften att Filip jarl var son

¹ Bureus a. a. s. 230.

² Diarium fratrum minorum Stockholmensium, SRS 1: 1 s. 68 f.

³ Saxo 11, a. ed. s. 394.

till Birger Brosa möter i olika, delvis förträffliga isländska sagor¹. Håkonsagan berättar, att Ulf jarl var son till jarlen Karl den döve². Den vet vidare, att Birger jarl var son till Magnus Minnesköld och denne en bror till Birger Brosa³. Förstnämnda uppgift bekräftas i åtskilliga, olikartade källor⁴. Dokument låta oss se, att Birger Brosa utom brodern Magnus hade ytterligare en bror vid namn Karl⁵. Vad Kettilgenealogien beträffar, motsvaras dess Karnika av en Kornube i Västgöotalagens kungakronika⁶. Saxo säger, att Sverker d. ä. hade sönerna Karl och Johan⁷. Annalotiser omtala slutligen, att Ingrid (Ylva) var mor till Birger jarl⁸.

De bureanska genealogierna överensstämja alltså med uppgifter, som traderats på de mest skilda håll. Teoretiskt kan detta förklaras så, att notisernas upphovsman kombinerat samman uppgifter ur alla eller flertalet av de genomgångna källorna. Men denna teoretiska möjlighet uteslutes därav, att brödratrion Birger Brosa — Magnus — Karl endast är känd genom svårtillgängliga dokument⁹.

Vi måste alltså räkna med att i våra genealogier ingår stoff, som kommit från obekant håll. Någon anledning att antaga förlorade, skrivna källor finnes här inte. Just när det gäller genealogier brukar den muntliga traditionen vara som mest levande¹⁰, och ett större eller mindre inslag av

¹ Arnmödlingatal, Fagrskinna, ed. F. Jónsson s. 390; Sverris saga 119, ed. G. Indrebø s. 125; Uphaf Inga konungs 22, Heimskringla, ed. F. Jónsson 3 s. 380.

² Hakonar Saga 259, a. ed. s. 254.

³ Hakonar Saga 29, 259, a. ed. s. 32, 254.

⁴ DS 65, 67, 70, 1 s. 93 ff. 4990, 6 s. 471 f.; L. F. Rääf: Samlingar och anteckningar till en beskrivning öfver Ydre härad i Östergöthland 3 s. 377; Norges gamle Love 4 s. 475 n. 1.

⁵ DS 65, 67, 70, 113, 1 s. 93 ff., 138.

⁶ SSGL 1 s. 301.

⁷ Saxo 14, a. ed. s. 461, 470 f., 484.

⁸ Diarium fratrum minorum Stockholmensium, SRS 1: 1 s. 71; Ericus Olai 3, SRS 2: 1 s. 53.

⁹ Jmfr. de ovan n. 4—5 citerade dokumenten.

¹⁰ S. Bolin a. a. s. 174 o. a.

äkta och sann muntlig tradition ingår säkerligen i de bureanska notiserna. Därför blir det nödvändigt att förlägga dem till en äldre tid än 1400-talet. Då bägge genealogierna i själva verket föra Birger jarls stamtavla tillbaka till hednastiden och alltså ingå som led i hans antavla är det rimligt att hänföra dem till en tid, då ännu hans ättlingar levde och regerade i Sverige.

Spår av liknande genealogier möta oss annorstädes i den medeltida litteraturen. I tvenne det yngre skiktets annaler finnas genealogiska inskott, som föra Magnus och Valdemars stamträd tillbaka på två linjer till det danska kungahuset, nämligen via den ovan nämnda Folke den tjockes maka Ingrid till Knut den helige och via Birger jarls hustru Ingeborg till Erik Ejegod samt slutligen på båda hållen till dynastiens stamfar Sven Estridsson¹.

Denna notis går i allt väsentligt tillbaka till danska källor, abbot Vilhelms danska kungagenealogi och Saxo, sannolikt närmast ett kompendium av dennes verk². På en punkt har den emellertid något att ge utöver dessa. Det är, då den i likhet med Bureus notis uppger, att av Folkes söner just Bengt var stamfar till Valdemar och Magnus Ladulås. I sin ena version omtalar annalinskottet — fortfarande i överensstämmelse med den bureanska genealogien men utöver de danska källorna — att Birger jarls far hette Magnus Minnesköld. Denna notis saknas i den andra versionen³. Om den strukits i denna eller om den tillfogats i den förra, om m. a. o. uppgiften tillhör den ursprungliga, till grund för bägge annalnotiserna liggande genealogiska uppteckningen eller ej torde inte vara möjligt att avgöra⁴.

¹ Visbykrönikan 1202, Chronologia anonymi 1202, SRS 1: 1 s. 40, AD s. 139.

² S. Bolin a. a. s. 226 ff.

³ Chronologia anonymi (AD s. 139), som är handskriftligt yngst, har uppgiften. Den saknas i Visbyannalerna (SRS 1: 1 s. 40).

⁴ Förut har jag utgått från, att notisen i den äldre annalen, Visbyannalerna, som står den av mig påpekade källan, Saxo, närmast, återgav genealogien i dess ursprungligaste skick. Jag har alltså ansett, att ledet

Ett annat genealogiskt inskott förekommer i *Incerti scriptoris chronicon*. Inte heller det saknar intresse i sammanhanget. Det berättar, att Erik den heliges mor Cecilia var dotter till Blot-Sven och syster till en viss Ulf jarl och en Kol¹. Då Erik den helige var morfars farfar till Valdemar och Magnus Ladulås, berör även denna notis, som nedskrivits i annalen under Birger Magnussons regering, dennes och de två nyssnämnda konungarnas stamträd. En viss likhet föreligger mellan den och de bureanska genealogierna däri, att de alla uppföra ett led med tre personer, vidare däri, att de alla börja med en hedning, de bureanska med Folke Filbyter och Kettil Kænia, inskottet i *Incerti scriptoris chronicon* med Blot-Sven.

Slutligen skall här påpekas ett egenartat förhållande. Om vi från Valdemar och Magnus Ladulås föra genealogierna tillbaka i tiden, så blir antalet led detsamma inte bara i de tre nyssnämnda notiserna utan också i de två ti-

Magnus Minnesköld i den yngre annalen *Chronologia anonymi* var ett senare inskott, om man så vill en rättelse. Då emellertid onekligen notisen i sistnämnda annal kommer den historiska verkligheten närmast, kan förhållandet också vara det motsatta mot vad jag trott. Jag anser mig därför här böra rätta eller modifiera några uttryck i min skrift »Om Nordens äldsta historieforskning». Jag skriver (s. 229): »De två genealogier, som uppgjorts, utmyнна båda två i en Birger jarl. Den ena förde till Birger jarl d. y., den andra, för vilken Saxo var källan, förde egentligen till Birger Brosa». Återger emellertid *Chronologia anonymi* en ursprungligare version av genealogien, förde i stället båda linjerna till Birger jarl d. y. Fortsättningen — »Men annalerna ha missförstått Saxos uppgift och trott, att den Birger, som av honom nämnes, är samme Birger, som var gift med Ingeborg Eriksdotter och var far till konungarna Valdemar och Magnus Ladulås» — blir då så till vida oriktig, som annalerna icke missförstått Saxo men i stället gjort sig skyldiga till realiter samma misstag, då de infört den genealogiska notisen om Birger jarl d. y. under Birger jarl d. äs dödsår och på detta sätt identifierat de två jarlarna. Å s. 237 f. talar jag ånyo om förväxlingen på samma sätt som å s. 229. Även där böra ordalagen så rättas, att det framgår, att förväxlingen kunnat försiggå på ett något annorlunda sätt än det, som jag tänkt mig. Att de här framdragna omständigheterna inte på minsta sätt ha betydelse för mina vidare deduktioner torde nästan vara överflödigt att påpeka.

¹ *Incerti scriptoris chronicon* 1160, SRS 1:1 s. 83. Jmfr. om identiteten mellan den här nämnde kung Sven och Blot-Sven S. Bolin a. a. s. 225 f.

digare debatterade genealogierna, sådana de införts i Chronologia anonymi:

Folke	Sven Estridsson	Kettil	Blot-Sven	Sven Estridsson
Ingevald	Knut den helige	Karnika	Cecilia	Erik Ejegod
Folke	Ingrid	Sverker d. ä.	Erik	Knut Lavard
Bengt	Bengt	Sune Sik	Knut	Valdemar
Magnus	Magnus	Ingrid Ylva	Erik	Rikissa
Birger	Birger	Birger	Ingeborg	Ingeborg
Valdemar		Magnus Ladulås		

Naturligtvis ligger det nära till hands att tänka sig ett samband mellan de tre på olika ställen traderade men i fråga om syftning måhända fullt identiska och i fråga om komposition befryndade anteckningarna.

Men man kan dock knappast våga antaga, att detta samband varit alltför intimt. Notisen i *Incerti scriptoris chronicon* måste nämligen härröra från tiden före 1314¹, under det att de i *Visbyannalerna* och *Chronologia anonymi* traderade genealogierna, som innehålla stoff från Saxo, sannolikt närmast öst detta ur ett *Saxokompendium*². Men det bevarade *Saxokompendiet* anses vara skrivet först omkring 1340³. Säkert är alltså blott, att våra notiser äro utslag av samma, alltifrån tiden omkring 1300 skönjbara intresse för äldre tiders genealogiska förhållanden, enkannerligen för Valdemars och Magnus Ladulås stamtavla.

Redan den äldsta anteckning, som är en frukt av detta genealogiska intresse, notisen i *Incerti scriptoris chronicon*, har influerats av utländska, närmare bestämt isländska källor⁴. Genealogierna i de två fjortonhundredtalsannalerna, *Visbykrönikan* och *Chronologia anonymi*, äro helt impregnerade med stoff, som hör hemma i dansk litteratur⁵. Men å andra sidan innehålla både den förra och de senare upp-

¹ S. Bolin a. a. s. 327 ff.

² Jmfr ovan s. 228.

³ C. M. Gertz i SMHD 1 s. 201 ff.

⁴ S. Bolin a. a. s. 189 ff., 225 f.

⁵ S. Bolin a. a. s. 226 ff.

gifter, som inte möta annorstädes och som måste betraktas som frukten av inhemsk tradition eller lärd konstruktion.

Ovanstående granskning av den genealogiska litteratur, vari de bureanska notiserna höra hemma, måste beaktas vid bedömandet av dessa. Lika litet som övriga specimina av denna litteratur kunna de betraktas som utflöden ur en ofelbar, enhetlig tradition. Det ingår i dem traditionsstoff, men även de kunna ha influerats av andra — t. ex. isländska — källor. Och vi måste räkna med, att den genealogiska konstruktion, som smält samman det hela, kunnat göra otillättna och oriktiga kombinerings- och identifikationer.

Man kan därför inte taga allt för gott i de bureanska notiserna, ehuru de visat sig vida bättre underrättade än man med hänsyn till deras traderings- och nedskrivningsförhållanden kunnat ha skäl vänta. Att samma uppgift finnes i dem och i andra källor, t. ex. i isländska sagor, ger inte något ovedersägligt bevis för dess riktighet. Ty möjlighet föreligger, att en felaktig notis i en isländsk källa influerat den bureanska notisen. Men naturligtvis måste vi i främsta rummet möta med skepsis de uppgifter i genealogierna, som inte återfinnas på annat håll.

Vi ha förut redogjort för de punkter, vari genealogierna överensstämma med äldre källor. Från vår nya utgångspunkt vilja vi i stället gå igenom de uppgifter, som inte återfinnas på annat håll. Så är fallet med de två första leden i Folke Filbyter-genealogien samt Kettil och Kol i Kettil-genealogien. Dessa personers historiska existens betvivlas med fog runt om i den historiska litteraturen¹. Vi ha inte någon anledning att vidare uppehålla oss vid dem.

Vidare kunna uppgifterna i Kettil-genealogien om Sune Sik som son till Sverker d. ä. och om Ingrid Ylva som dotter till Sune Sik inte kontrolleras på annat håll. Misstankar ha framställts, att de skulle vara oriktiga, enär en Sune Sik är känd från 1200-talets slut och Ingrids binamn Ylva tyder på härstamning från en man vid namn Ulf².

¹ Jmfr t. ex. K. H. Karlsson a. a. s. 216.

² N. Beckman: Ur vår äldsta bok s. 36.

Vad Folke-genealogiens senare led beträffar, är det bara en uppgift, som inte återkommer på annat håll. Den rör Karl jarl. Att Birger Brosa hade en bror, som hette Karl, veta vi visserligen från dokument, att Karl jarl var far till Ulf jarl från en isländsk källa¹. Men att Birger Brosas broder Karl skulle vara identisk med just Karl jarl är en uppgift, som endast finnes i den bureanska notisen. Den kan inte betraktas som under alla omständigheter tillförlitlig. Det är inte uteslutet, att genealogen identifierat en viss Karl, son till Bengt Snivels, som han bara känt till namnet, med den välbekante Karl jarl, Ulf jarls far, som 1220 stupade på ett korståg till Estland².

Någon kanske tycker, att detta är hyperkritik. Men i själva verket vilja vi bara framhålla, att fullt säkra bevis för Karl jarls och Ulf jarls inräknande bland Folke den tjockes ättlingar inte gå att prestera. Men vi förneka inte, att den bureanska notisen liksom annars, då det gäller Folke-genealogiens senare led, sannolikt även här givit riktiga upplysningar. Och vi anse det sannolikt, att Ulf jarl verkligen var brorson, Karl jarl bror till Birger Brosa och därmed ättlingar till Folke den tjocke.

Vad medför detta för kunskap om folkungarna? Vi erinra om, att Håkonsagan på ett ställe säger, att en viss person var frände till Ulf jarl och andra folkungar³. Ulfs son

¹ Se de ovan s. 227 nn. 2, 5 citerade källorna.

² Liknande misstag ha eljest begåtts i den medeltida genealogiska forskningen. Se Margareta Clausdotter: *Chronicon de genere et nepotibus Sanctæ Birgittæ*, SRS 3:2 s. 207 och C. Annerstedt till *Vita Sanctæ Birgittæ*, SRS 2 s. 189 n. h. — Att kung Birger år 1297 kallar en viss Ingeborg, dotter till en Ulf Karlsson, som sannolikt var sonson till Karl jarl, för sin »consanguinea» (DS 1186, 2 s. 226) visar väl släktskap mellan dem men ingalunda att den uppkommit till följd av gemensam härstamning från Bengt Snivels eller till följd av Ingeborgs härstamning från Karl jarl. Över huvud antyder måhända Erikskrönikans dunkla notis om släktskapen mellan Ulf jarls son junker Karl och Birger jarls hustru, att den varit närmare än släktskapen mellan junker Karl och Birger själv. Enligt den bureanska notisen skulle dock den senare vara kusin till den förres far. Jmfr Erikskrönikan 360, a. ed. s. 13 och R. Pipping a. a. s. 213.

³ Jmfr ovan s. 212.

åter, junker Karl, ställer Erikskrönikan falskeligen i spetsen för 1251 års folkungaresning mot Birger och Valdemar¹. Med anledning av Håkonsagans uttryck får väl Ulf jarl rent av räknas till den inre krets, som vi benämnt de »genealogiska folkungarna».

Men detta betyder ingalunda, att Ulfs ätt, den från Folke den tjocke härstammande släkten, till vilken även Birger jarl och Valdemar samt dennes efterföljare på den svenska tronen hörde, varit kärnan bland folkungarna. Det betyder blott, att en viss gren av eller vissa medlemmar av Folke den tjockes ätt tillhört folkungarna och kanske också den släktkrets, som bildade dess kärna. Ty — som vi ovan sagt² — de vaga antydningarna i medeltidskällorna om de »genealogiska folkungarna» berättiga oss inte att betrakta dem som en verklig ätt, vars alla medlemmar på mansidan härstammade från en Folke. De låta oss endast ana en krets av befryndade stormän som kärnan i folkungapartiet. Och dit kunna naturligtvis Ulf jarl och hans son Karl ha hört utan att fördenskull alla deras många släktingar på fädernesidan gjort sammaledes.

Därtill kommer, att Erikskrönikan som folkungarnas upphovsman tänker sig den 1210 stupade Folke. Han omtalas inte med ett ord i de bureanska notiserna. Vår kunskap om de genealogiska folkungarna är alltjämt försvinnande liten.

Undersökningen måste nu inriktas på den Folke jarl, som 1210 stupade vid Gestilren.

Ur dokument veta vi, att han ägt två söner, Sune Folkesson och Holmger Folkesson. Sune var förmäld med Sverker d. y. Karlssons dotter, hans döttrar blevo i sin tur

---

¹ Erikskrönikan 242 ff., a. ed. s. 9 ff. Angående den här nämnde junker Karls identitet med Ulf jarls son se A. M. Strinnholm: Svenska folkets historia 4 s. 414 n. 976.

² Se ovan s. 217 f.

gifta med kung Erik Eriksson och med hertig Knut Valdemarssons son Svantepolk ¹.

Det är tydligt, att Folke jarl verkligen — som Erikskrönikan säger — ägt en förnäm och mäktig släkt.

Angående hans härstamning antager man i regel, att han var son till Birger Brosa ². Stödet för detta antagande ligger i en uppräknig av Birger Brosas söner i Heimskringla: Filip jarl, Knut jarl, Folke och Magnus ³. Med den här nämnde Folke identifieras utan vidare till följd av den enklaste och alldagligaste namnlighet vår Folke jarl.

Man kan göra grava anmärkningar mot denna identifikation. Om i Heimskringla Filip jarl och den eljest nästan obekante Knut jarl försetts med titeln jarl, varför skulle man förbigått denna just vid Folke, n. b. om han ägt den? Och vidare: Filip jarl och Knut jarl äro på annat håll kända som söner till Birger Brosa ⁴. Men ingenstans eljest Folke. En omständighet är här av största vikt; även det förträffliga genealogiska verket Arnmödlingatal uppräknar Birger Brosas söner men det känner bara Filip och Knut, inte Folke ⁵; och de uppgifter, som Heimskringla just i den genealogiska utredningen om Birger Brosa har utöver Arnmödlingatal, äro i vissa punkter t. o. m. uppenbart orimliga ⁶. Man har alltså skäl att betvivla riktigheten av Heimskringlas notis, att Birger Brosa ägt en son vid namn Folke; man har inget skäl att godtaga identifikationen mellan denne och Folke jarl.

Ty de stöd, som man sökt finna eller skulle kunna finna på annat håll, äro av den art, att de ingenting bevisa. Ett sådant ligger i en uppgift i Västgöotalagens kungakronika, ett annat i ett dokument från år 1284 ⁷.

¹ DS 295, 302, 377, 386, 387, 1 s. 287, 293, 345, 351 f.

² Så t. ex. K. H. Karlsson a. a. s. 216 ff.

³ Heimskringla, ed. F. Jónsson 3 s. 380.

⁴ Sverris saga 119, a. ed. s. 125; Hakonar saga 165, a. ed. s. 145.

⁵ Arnmödlingatal, Fagrskinna a. ed. s. 390.

⁶ Jmfr. bl. a. S. Bolin a. a. s. 174.

⁷ Som ett stöd för att Folke verkligen var son till Birger Brosa kan väl ingen tänka sig en uppgift i Sverris saga (8, a. ed. s. 8), att Birger Brosa på 1170-talet hade tre söner.

Enligt bl. a. Arnmödlingatal var Sverker d. y. gift med en dotter till Birger Brosa¹, enligt Västgötalagens kungakrönika tog hans »måg» livet av honom vid Gestilren. Som Folke jarl väl ledde folkungarna vid Gestilren, ha orden ansetts syfta på honom. Och så vinnes ett skenbart stöd för Folke jarls härstamning från Birger Brosa. Men stödet är endast skenbart. Ordet »måg» är förvisso mångtydigt och betecknar både svåger, måg, svärfar och över huvud varje frände genom giftermålsförbindelse. Knytlingasagan kallar t. ex. Harald Hårdråde Sven Estridssons måg, emedan han var gift med Svens morbrors dotterdotter². Läget är dock i vårt fall kanske ganska enkelt: Folke jarls son Sune var eller blev genom sitt äktenskap med Helena, Sverkers dotter, dennes måg i vår tids mening. Det kan vara han, som åsyftas i kungakrönikan — det trodde man förr i världen³. Det kan — redan till följd av denna äktenskapsförbindelse mellan Sune och Helena — också vara Folke jarl. Det kan vidare vara Folke jarl, om denne var gift med en släkting till Sverker. Det kan för övrigt vara nästan vem som helst.

Ett dokument från år 1284 bör också nämnas i sammanhanget. I detsamma beviljades påvlig dispens för äktenskap mellan Ulf Holmgeresson, en sonson till Folke jarl, och Helena Siggesdotter, som anses vara en dotterdotter till Birger jarl, vilka voro befryndade med varandra »in quarto gradu consanguinitatis»⁴. Vore nu Folke jarl son till Birger Brosa,

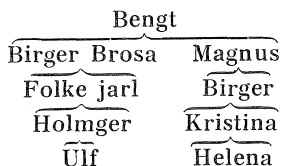
¹ Arnmödlingatal, Fagrskinna a. ed. s. 390.

² Knytlinga saga 27, Sögur Danakonungar ed. C av Petersens-E. Olson s. 58.

³ J. Messenius: Scandia illustrata 12 s. 112.

⁴ DS 784, 1 s. 641. Att Ulf är son till Holmger Folkesson framgår av följande: Katarina Sunesdotter testamenterade 1250 (DS 377, 1 s. 345 f.) gården Tift till sin farbror Holmger Folkesson. Gården befann sig senare i en viss Kristina av Landasjös besittning (DS 855, 1 s. 708) och än senare i Ulf Holmgerssons arvingars ägo (DS 1600, 2 s. 557). Kristina var maka till en Holmger och mor till Ulf Holmgeresson, som framgår av deras transaktioner med gården Ramshammar (DS 855, 893, 1002, 1 s. 706, 734, 2 s. 813; H. Hildebrand; Svenska sigiller under medeltiden 3 n:r 135). Att Birger jarl hade en dotterdotter vid namn Helena ses av breven DS 749, 800, 1 s. 613, 654. Se vidare härom K. H. Karlsson a. a. s. 223 f.

skulle de två äktenskapskontrahenterna verkligen bli besläktade med varandra just i fjärde graden enligt följande stamtavla:

Men behöva vi säga, att möjligheten att Ulf och Helena, om hon nu verkligen är identisk med Birgers dotterdotter, skulle vara befryndade med varandra just genom den förres farfars far och den senares morfars far vid sin sida har 63 andra möjligheter, av vilka knappast någon kan utmönstras såsom mindre rimlig eller mindre sannolik än denna. Brevet från 1284 kan inte stöda Folke jarls identitet med Birger Brosas i Heimskringla omtalade, måhända apokryfiske son Folke.

Så kan det inte framdragas något skäl, som bevisar eller ens gör sannolikt, att Folke jarl var son till Birger Brosa. Det finns ingenting, som talar för att han skulle tillhöra dennes och Birger jarls ätt. Inget genealogiskt band kan konstateras mellan den man, som Erikskrönikan tänker sig som folkungarnas upphovsman, och de personer, som i enlighet med vår terminologi brukas kallas folkungar.

Skall det vara möjligt att överhuvud söka få en närmare bestämning av det genealogiska inslaget i folkungatermen, blir det — efter den negativa utgången av granskningen av de bureanska genealogierna och Folke jarls släkt — nödvändigt att undersöka samtliga de personers genealogiska förhållanden, vilka i våra källor direkt eller indirekt utpekats som folkungar.

Av de i Erikskrönikan namngivna deltagare i 1228 års resning mot Erik Eriksson kunna endast två personer med sannolikhet eller visshet identifieras: Knut Långe och Holmger, den förre fader till den senare, den förre död 1234 enligt

annaler, den senare avrättad 1248¹. Knut själv brukar identifieras med en i ett dokument från 1220-talet förekommande Knut Holmgersson — en icke säker men dock i motsats till olika hugskott ganska rimlig identifikation². Utom Holmger hade Knut Långe ytterligare en son, Filip Knutsson, som 1251 fick dela sin brors öde³. Ätten har på något sätt varit knuten till Sko kloster i Uppland⁴. Den har inom upprorspartiet spelat en ledande roll, då dess ende segrande usurpator Knut Långe framgick ur densamma. Någon härstamning från vare sig Folke den tjocke eller Folke jarl kan inte visas för dess medlemmars vidkommande; till de »genealogiska folkungarna» böra de väl f. ö. knappast räknas, då Håkonsagan om en av dem säger, att han var frände till Ulf jarl och andra folkungar⁵.

Av de omkring 1250 omtalade personerna ha ovan Holmgers och Filip Knutssons släktskapsförhållanden belysts, liksom tidigare Ulf jarls och junker Karls⁶. Befryndad med Sko-släkten var en Filip Larsson, som i Håkonsagan uppges ha varit gift med Knut Långes änka Helena, dotter till den danske stormannen Peter Strangesson⁷. Samma källa berättar, att han var Holmgers förnämste medhjälpare och efter dennes fall flydde till Norge. Hans morfar var — alltså enligt Håkonsagan — Filip jarl, Birger Brosas son, och han själv bör alltså på modernet ha härstammat från Folke den tjocke. Ingenstädes nämnes dock hans namn i samband med folkungarna.

¹ Annales Dano-Suecici 916—1263: 1234, AD s. 131; Incerti scriptoris chronicon 1234, 1248, SRS 1: 1 s. 85 f., Annales Sigtunenses 1248, SRS 3: 1 s. 4; Hakonar saga 262, a. ed. s. 258.

² C. M. Kjellberg a. a. s. 356 f. Jmfr. häremot H. Toll: »Folkungaroten», Fornvännen 1924 s. 119 ff.

³ Se främst Hakonar saga 269, 272, 274; a. ed. s. 264, 267, 269.

⁴ De ordine predicatorum de Tolosa in Dacia 1, SMHD 2 s. 371 f; Erikskrönikan 63 ff., a. ed. s. 3; De miraculis Sancti Eriici regis Danorum 30, VSD s. 441; DS 753, 1 s. 615.

⁵ Jmfr. ovan s. 212.

⁶ Jmfr. ovan s. 232.

⁷ Hakonar saga 262, 266, a. ed. s. 258, 261.

Det är däremot — indirekt — fallet med de personer, som deltog i 1251 års resning och som avdagatogos vid Hervadsbro. Händelsen skildras utförligt i Erikskrönikan som folkungarnas stora nederlag; den noteras i danska annaler med orden »folkunga interfecti sunt»¹. Vi känna tre personer, som undergått detta öde: först och främst den nyssnämnde Filip Knutsson, Knut Långes son, vidare Filip Pettersson och Knut Magnusson². Av dessa härstammade Knut Magnusson — genom sin mor — från den Erikska kungaätten, på fädernet tillhörde han Folke den tjockes ätt, då hans far Magnus Brocha var son till Knut jarl och sonson till Birger Brosa³. Filip Pettersson åter var sannolikt svärfar till den 1248 avrättade Holmger Knutsson⁴. Han brukar ofta identifieras med en i ett till tiden obestämt dokument nämnd person med samma namn⁵. Är denna identifikation riktig, kan Filip Pettersson inte på fädernet härstamma från Folke den tjocke eller Folke jarl. Enligt ett antagande skulle han vara brorson till den ovan nämnde Filip Larsson och alltså liksom denne härstamma från Folke den tjocke⁶. Men det är omöjligt att stöda detta antagande med verkliga skäl; och så kan det varken visas eller göras sannolikt, att Filip Pettersson har något genealogiskt samband med Folke den tjocke eller Folke jarl.

Övergå vi nu till de personer, som enligt Erikskrönikan deltog i upprorsrörelsen omkring år 1280, finna vi, att ingen av dem med säkerhet kan föras tillbaka till Folke den tjocke

---

¹ Jmfr. ovan s. 212.

² *Annales Sigtunenses* 1251, SRS 3: 1 s. 4; *Chronologia anonymi* 1251, SRS 1: 1 s. 54; *Incerti scriptoris chronicon* 1252, SRS 1: 1 s. 86; *Hakonar saga* 274, a. ed. s. 269.

³ *Hakonar saga* 165, 269, 270, 274, a. ed. s. 145, 264 f., 269. Se även de n. 2 citerade annalerna.

⁴ DS 753, 1 s. 615. Den här nämnde Filip kan inte gärna vara identisk med någon annan än Filip Pettersson, då han omtalas såsom avrättad för delaktighet i uppror liksom sin svärson Holmger.

⁵ DS 896, 1 s. 736.

⁶ P. A. Munch: *Det norske Folks Historie* 4: 1 s. 81 n., 90. Jmfr. här emot K. H. Karlsson: *Aspenäs- och Fånöätternas härstamning* s. 460, HT 1883.

eller Folke jarl. Deras fäder gå över huvud endast att bestämma till namnet. Detsamma gäller den i annalnotiser nämnde Johan Karlsson, systerson till Johan och Birger Filipsson, tillsammans med vilka han led döden¹. I detta uppror deltog vidare enligt ett dokument en riddare vid namn Ulf Holmgeresson². Han kan genealogiskt bestämmas som son till Holmger Folkesson och sonson till Folke jarl³.

Vi se, huru de personer, som i de här genomgångna källorna från 1200- och 1300-talen kallas folkungar, genealogiskt inte under några omständigheter kunna föras samman. Notiserna peka åt olika håll. De kunna — som förut i litteraturen påpekats — endast räknas som medlemmar av folkungarnas parti, vilket överallt framträder med starkt markerade drag som en stormannafraktion.

Till den krets därinom, vars medlemmar vi kallat »de genealogiska folkungarna» och som utan att taga fast gestalt skymtar några gånger, hänföras i sena och diskutabla källor biskop Brynolf av Skara och Sune Folkesson. Av bättre källor för Erikskrönikan dit folkungarnas upphovsman Folke jarl, möjligen dessutom junker Karl⁴. Håkonsagan antyder kanske att även dennes far Ulf jarl varit en »genealogisk folkunge».

Mellan de personer, som i våra bättre källor mer eller mindre uttryckligt angivits som »genealogiska folkungar», kunna vissa, sannolikt rätt intima släktband anas.

Redan namnskicket företer likheter. Det gamla jarlnamnet Ulf är ett vanligt namn bland Folke jarls efterkommande: så hette både en hans sonson och senare två av dennes sonsöner⁵. Karl jarls son Ulf jarl bar även detta namn,

---

¹ R. Pipping a. a. s. 349 ff.; Y. Brilioth: Aspenäsätten, Svenskt biografiskt lexikon 2 s. 394 ff.; K. H. Karlsson a. a. s. 459 f. Karlssons gissning att Filipsonsönernas far skulle vara den förut nämnde Filip Larsson framföres med uttryckliga reservationer.

² DS 784, 1 s. 641.

³ Se ovan s. 235 n. 4.

⁴ Erikskrönikan 232—242, a. ed. s. 8 f.

⁵ K. H. Karlsson: Folkungaätten s. 227, 230.

och härstammade den 1281 avlidne riddaren Ulf Karlsson — såsom sannolikt är — från en Ulf jarls bror, är namnet vanligt även inom Karl jarls i så fall länge kvarlevande ättegren¹. Vidare ger förekomsten av namnet Holmger bland Folkes ättlingar — det bars av en hans son och två dennes sonsöner² — anledning till uppmärksamhet. Ty den 1248 avrättade upprorsmannen Holmger, den mest bekante bäraren av namnet, var släkt med Ulf jarl³. Slutligen förtjänar det framhållas, att det inom Folkes ättegren vanliga namnet Folke bars även av en junker Karls arvinge, Folke, Johan Ängels son⁴. Tre namn, Ulf, Holmger och Folke, möta alltså både bland Folke jarls och Karl jarls ättlingar eller inom endera av dessa två grupper och i omedelbart grannskap av den andra. Men intet av namnen möter oss någonsin bland ättlingarna till Birger Brosa och Magnus Minnesköld, d. v. s. bland dem, som med säkerhet kunna föras till vår s. k. folkungaätt.

Ett visst stöd för antagandet av ett genealogiskt samband mellan ättlingarna till Folke jarl och Karl jarl ge oss de uppgifter, vi ha om junker Karls arvingar. Bland dem befunno sig nämligen Johan Ängels söner⁵. Men de äro också donatarier efter Katarina Sunesdotter, Folke jarls son-dotter, och nämnas i hennes testamente omedelbart före hennes farbror Holmger Folkesson och syster Benedikta⁶. Vi måste — såsom redan H. Toll påpekat⁷ — räkna med en nära släktskap mellan å ena sidan Johan Ängels söner och Katarina Sunesdotter, å andra sidan mellan dem och Karl Ulfsson. Man skulle kunna gissa, att de alla haft en gemen-

¹ K. H. Karlsson a. a. s. 224, 232.

² K. H. Karlsson a. a. s. 230.

³ Jmfr ovan s. 212.

⁴ DS 535, 538, 1 s. 446, 448. Även en Algot Brynolfssons son hette Folke. Se ovan s. 222.

⁵ DS 538, 1 s. 448.

⁶ DS 377, 1 s. 345.

⁷ H. Toll: Folkungastudier, Personhistorisk Tidskrift 1918—19, s.

sam stamfar. Och man skulle kunna vidare gissa, att Folke jarls och Karl jarls med varandra befryndade ättlingar bilda de »genealogiska folkungarna».

Men att här nå fasta positiva resultat är omöjligt. Lika klart som de medeltida källorna uttrycka sig, när de tala om folkungarna såsom parti — att denna betydelse är ursprunglig har gjorts sannolikt av Pipping — lika obestämda och otillräckliga äro deras antydningar om de »genealogiska folkungarna», vilka förvisso inte få anknytas till någon annan Folke än partiets upphovsman.

Men vissa negativa resultat av vår undersökning stå fast. Det är ett faktum, att Birger jarls släkt aldrig kallats folkungaätten under medeltiden och att folkungarna som politiskt parti gång efter annan ställt sig i harnesk mot medlemmar av denna ätt. Och det är obestridligt, att när vi hänföra Birger jarl, hans förfäder och ättlingar till folkungasläkten, är grunden härför en gissning från 1500-talet, vilken omkring 1600 förvandlats till ett påstående och såsom sådant blivit allmänt godtagen men dock i själva verket endast kan stödas med tarvliga identifikationer på grund av rena namnligheter.

Termen folkungar som benämning på Birger jarls ätt är sålunda av ungt datum. Under den tid, då han och hans söner styrde Sverige, har termen i stället regelmässigt applicerats på deras motståndare. De, som mena sig kallade att försvara vår terminologi, kunna för, så vitt de ej peka på obekanta källor, endast klänga sig fast vid möjligheten att vi — eller rättare sagt Olaus Petri — återgivit åt termen en äldre och mera ursprunglig betydelse, än den vi kunna nå. Men denna möjlighet låter sig inte bevisa.

Föga skulle emellertid vinnas men mycket förloras, om nu åt termen folkungar återgavs dess medeltida innebörd. Varje försök till terminologisk restauration torde f. ö. vara dömt att misslyckas. Allra minst vill denna uppsats vara ett

angrepp mot våra dagars bruk av termen. Dess syfte har i stället varit att klargöra, huru detta bruk uppkommit, och att utreda den dubbeltydighet, som vidlåder termen och som lätt kan locka historikern ut på villospår.

Sture Bolin.
